

H. mi je naklonil šest zelo bolečih mlečnih injekcij. Že po prvi sem doslej prost naduše... Uspeh takega zdravljenja je dokaj trpežen v 90 %. Bom li še jaz vmes? Da je pred 12 meseci kdo v Lj. porabil metodo LAC pri meni, bi bil trpinu prištedil neštete krute muke, državi pa par sto tisoč din. Nihče se ni lotil tega recepta iz strahu pred mojo insuffic. cordis. No, po tolikem trpljenju 8-mesečnega špitalovanja, ko sem često sanjaril o nasilnem koncu, mi srce zdajle zatrdno ni bilo močnejše ko lani osorej, pa sem poskus vendar prenesel... V tej bolnišnici me je zapazil prof. glasbe F. Juvanec, Stritarjev najbližji sorodnik (njegov pok. oče je uglasbil moje stihe Slovenska zemlja), me obiskuje in me 19. 7. pospremi v Lovrenc na Pohorju v taksiju (1500 din), hotel Bittner. Tu ostanem kak mesec (300 din na dan, morda plača SZ). Dr. Brežnik mi napoveduje obisk iz Ptuja. Dr. Černič pa me razvaja s sadjem, vinom, kavo itd. Ubriniti se skoro ne morem. Dopisnico Ti odpošljejo iz Maribora, če si morda odrinil v »Mučeniško Drago«.

Bil je to zadnji plamenček velikega trpina. Ožarek debelca ni mogel osvetliti temnote mojega dvoma. »Bolj dan na dan brli življenja sveča, dokler ji reje zmanjka in ugasne.«

Niti trije meseci niso pretekli, ko sem spet na Lopudu prejel dopisnico (poštni pečat Jesenice na Gor. 11. X. 52), pisano s svinčnikom v zverženih vrsticah: Dragi prijatelj, hvala za pošiljko. Za 14 dni sem prišel na Jesenice, pa sem že mesec in pol tu in še ne vidim dne, ko odrinem v Dom staraca v Lovranu. Prvo nakano — lečenje v Gleichenbergu smo opustili iz pomanjkanja deviz — upam, da se mi vsaj selitev k slnemu elementu ne bo izjalovila. Tako se mi je posulo bivanje v Lovrencu na Pohorju, kjer sem zdržal samo teden dni, nato pa moral spet v mariborsko bolnico. Nekako pred tednom dni se mi je stanje precej poslabšalo, mislil sem na svoj konec, a injekcije (plazme?) so mi vrnila dokaj prejšnjih moči. V Dubrovniku mora biti še precej toplo in se za trdno čutiš bolje ko v Sloveniji.

Nisem mogel odtegniti pogleda od tresoče se pisave na kartici, ki je prišla do mene prav na otoku, kjer se je pred 17 leti mudil sin slovenske Črne gore z rojakom geografom dr. Rusom na svojem križarjenju po sinji Adriji, koder je vodil številne bralce tudi skozi kulturo in ideje v svojem literarno-žurnalističnem potopisu. Čeprav nisem dvomil o njegovem resnem stanju, sem mu nemudoma svetoval, naj ne hodi v Dom staraca, ker sem slutil, da bo tamošnje okolje usodno vplivalo nanj. Vsi nasveti — dobil jih je tudi od drugih — niso mogli omajati njegove trme, ki je bila menda njegova edina »slaba lastnost«, vsaj v boleznih.

Tako se je zgodilo, da se je »brat blodnih žerjavov« selil z njimi proti jugu, kjer mu je na osvobojeni zemljici Velega Jože ugasnilo sonce življenja, sklonjenemu nad mizo, pri kateri je nedvomno poslednjič sanjal o svojih še neuresničenih načrtih.

Krivo obveščenim ljubiteljem Debeljaka bo, prepričan sem, povsem zadostovala izjava njegovega večletnega zdravnika, prim. dr. Brandstetterja:

»Dobro razumem Vaše presenečenje o smrti Vašega prijatelja Debeljaka. Tudi jaz sem bil na istem kot Vi. Postal mi je ljub človek in prijeten bolnik, vendar njegova nagla smrt je razumljiva. Dolga leta astma, premnogo injekcij, ki pomagajo v napadu, vendar zvišajo krvni pritisk, neprespane noči, izčrpanost. Pri kliničnih preiskavah ni bilo najti ničesar posebnega na srcu in ožilju« (Jesenice, 13. XII. 1952).

Ioan Podržaj

O ZAJEMANJU DOMA IN DRUGOD

Kljub pol resni, pol šaljivi opombi uredništva, ali bo kdo odgovoril na ponovno ofenzivo »slavofilov«, se ni nihče oglasil k zapisku »Zajemajmo iz slovanskih jezikov«, ki ga je objavil B. Borštnik v 1. letošnji številki JiS (str. 48). Ker pisec deloma polemizira z mislimi, izraženimi v mojem članku v prejšnjem letniku, bi mu hotel na kratko vendarle odgovoriti, ker se mi zdi, da mu je treba. Še posebno, ker je nekaj podobnega govoril tudi Vinko Gaberski v isti številki (Kroatizmi in arhaizmi, str. 38—40). Kjer se bo dalo, bi rad odgovoril obema hkrati.

Predvsem si oba avtorja preidilično zamišljata življenje jezika. Preidilično zato, ker oba mislita, da lahko s pisanjem kaj dosti vplivamo na živo slovenščino in njena pota. Gaberski se huduje na to, da si preozko omejujemo jezik, ker v pisavi nočemo sprejemati izrazov iz obrobnih narečij, pa se nam »množijo arhaizmi, ker nemarno opuščamo izraze, da ostajajo za njimi hude vrzeli. Obubožano govorico, po slogu in skladnji skvarjeno, 'bogatimo' z nepotrebnimi tujkami, ki jih pogosto še narobe obračamo.« Ta proces je v resnici bolj zamotan in drugačen, kot si ga zamišlja Gaberski. Res je, da imajo obrobna narečja ali cela jezikovna področja dosti izrazov, ki jih knjižna slovenščina ni ali še ni sprejela. Ampak kdo je tega kriv? Tisti, ki jim je taka beseda domača, jo bodo pisali, vendar jo bo večina zavračala, dokler ji je tuja — in kdo naj prisili večino, da bi sprejela izraz, ki ji nič ne pove ali ki ga čuti za tujega? Sprejemanje ali odbijanje raznih besed je dolgotrajen proces, zapleten kakor vse, kar je organsko na tem svetu: nekaj se prime in vzcvete, drugo se posuši in odmre. Tudi ni tako, da bi domača beseda najprej odmrla, ker jo opuščamo, potem pa bi jo nadomestili s tujko: skoraj zmerom smo najprej sprejeli tujko ali izposojenko in ta je potem povzročila, da se je domača beseda pozabila. In ker je stvar taka, nam ne preostaja nič drugega, kakor varovati knjižni jezik, kakršnega imamo in kakršen je po naši sodbi in čutu najboljši; držimo se pri tem nekih splošno veljavnih pravil in ustaljenih oblik, drugo pa prepustimo razvoju samemu: ponekod ga bodo pravilno zajezile naše pregrade, drugod bo šel kljub njim svojo pot.

B. Borštnik je še širokosrčnejši od Gaberskega. Po njegovem je treba »zajemati« iz slovanskih jezikov, češ da so vse slovanske besede naš fond. Pri tem zavrača očitke, da si hoče »izposojati«, ne da bi se zavedal, da njegov »zajemati« ne pove nič drugega. Kadar slovanske besede »ustrezajo našim glasoslovnim pravilom, so predstavotvorne in po korenu slovanske«, pravi B. B., pristavljajoč: »In pri tem ostanem.« S takimi argumenti je seveda težko polemizirati. Saj lahko nekdo drug začne isto trditi o indoevropsčini in nam priporoči, naj mirno »zajemamo« iz nje, kadar so le besede »predstavotvorne in po korenu slovanske«. V »dokaz« nam Borštnik navaja »potankost«, ki se je zapisala Finžgarju, češ, »kar zapisal jo je, pa je naša, kakor da je bila od pamtiveka« (isto po Borštniku očitno velja za »pamtivek«, ki ga SP prizanesljivo znamenjuje z zvezdico): »Napravljena je popolnoma po pravilih naše besedotvorbe, saj ima naš koren, našo predpono in našo pripono. Kaj je le v njej tujega, izposojenega?« Samo to, da je bila »napravljena« drugje, v drugem slovanskem jeziku (isto velja za »zapad«, ki ga začuden navaja B. B. malo pozneje) in da je pri nas ne potrebujemo. Takih »predstavotvornih« besed bi si navsezadnje lahko »zajeli« po slovanskih jezikih še nekaj sto ali tisoč, vprašanje je samo, čemu bi bila potem podobna slovenščina. Najbrž tisti imenitni čobodri, o kateri je vse, kar je treba, povedal že Prešeren, pač največji grešnik v očeh »slavofilov«.

Jezikovno rast pojmuje Borštnik prav tako kot Gaberski, nekoliko premehanično. Za novi Pravopis pri glaša dve svoji »varovanki«, *blagvo* in *pugovico*. »Blagva« za »karželj« je verjetno čisto dobra inačica; glede pugovice pravi B.: »Ker nam *gumb* in *knof* še vedno delata preglavice, vzemimo ruski izraz *pugovica*, ki je v rabi tudi pri Brkinih.« Da naj vzamemo »ruski izraz, ki je v rabi tudi pri Brkinih«, je kajpada v skladu z Borštnikovim pojmovanjem o zajemanju, sicer bi rekel »vzemimo brkinski izraz, enak ruskemu«. Pa pustimo to in se vprašajmo: kako si more Borštnik misliti, da bodo trdoglavi Slovenci sprejeli čisto prikupni izraz »blagva« (ki ga ima ob »karžlju« že Ante Beg v knjigi »Naše gobe« iz l. 1923; za čudo Jurančičev besednjak ob sh. *blagvi* ne pozna slovanskega izraza in jo razlaga le z lat. *boletus regius*, medtem ko je karželj lat. *amanita caesarea*) in pa dosti manj prikupni izraz »pugovica«, ko se v dolgih desetletjih niso mogli vneti niti za domači *gumb* proti nemškemu *knofu*? Ali B. misli, da bo beseda zaživela, če jo bo imel SP? Potem pripisuje knjigi skoraj čarodejno moč. Če niti ne omenimo tega, da je beseda neuporabna že zato, ker ni videti, kako naj naredimo iz nje nadomestek za »gumbnico«. Pugovičnica?

Povsem prav pa ima Borštnik, da se upira neokusni mešanici narečij in vulgarizmov, ki nam jo ponujajo prirejevalci veselih večerov in še marsikdo

drug. Samo da ne gre vsega brez razločka metati med »ljudske izposojenke«, ker jih je med njimi več vrst, zraven kar spodobnih ali sprejemljivih tudi robate in neokusne. Res so današnje dni prav zadnje začele močno vdirati v našo pisano in govorno besedo, zato je piščeva jeza upravičena. Podobno bi bilo treba dati prav Gaberskemu glede marsikakega lepega izraza, ki je po nepotrebnem zatonil v pozabo. Vendar naj ga nekoliko potolaži misel, kako zelo se jezik spreminja: marsikaj smo imeli že za mrtvo in pozabljeno, pa je spet oživel. Breznik piše v razpravi o stavčni negaciji, objavljeni leta 1943, da je beseda »dopuščati« že precej pozabljena, »pozabljeni« pa »mrtva knjižna oblika« — podpisani bi ju štel za prav živi in pogosto rabljeni. Tako se bo zgodilo tudi s to ali ono ljubljeno Gaberskega, nič ne dvomim. Škoda, da je konec svojega članka skazil s čudnim sklepom, iz katerega bi se dalo razbrati, da je slovensko slovstvo le pokrajinska literatura.

Janez Gradišnik

ŠPANSKA ROMANCA V SLOVENSKI INAČICI

Ramón Menéndez Pidal, najznamenitejši španski hispanist, ki živi v Madridu in je 13. marca letos dočkal devetinsosedeset let, piše v opombah k svoji zbirki starih španskih romanc *Flor Nueva de Romances Viejos*, oziroma v opombi k romanci *La doncella guerrera* na str. 206—207 (navajam po osmi izdaji omenjene knjige, ki je izšla l. 1950 v Buenos Airesu v Argentini pri založbi Espasa — Calpe), da je bila romanca znana že v 16. stoletju, zdaj pa jo pojo po Portugalskem, na Španskem in v Kataloniji, poznajo pa tudi v Tangerju, Maroku, na Ogrskem, v Srbiji, Grčiji, v Mali Aziji in v Palestini. Podobne pesmi pojo tudi v severni Italiji in na Francoskem. O slovenski inačici pravi dobesedno: »una canción de Carniola se refiere igualmente a una doncella cuyo padre lo es de siete hijas sin ningún varón, y varias de las pruebas a que es sometida la muchacha disfrazada coinciden con las del romance;« ali po naše: »tudi neka slovenska pesem poje o dekletu, katerega oče ima sedem hčera, pa nobenega fanta; prav tako so različne preizkušnje, ki jih mora prestati preoblečeno dekle, podobne preizkušnjam iz naše romance.«

Če za začetek dopuščamo verjetnost, da je Štrekljeva zbirka *Slovenskih narodnih pesmi*, ki jih je izdala *Slovenska matica*, vsaj za tiste čase dokaj popolna, potlej bi morali opombo Menéndeza Pidala, ki je v bistvu točna, v podrobnostih nekolikanj popraviti oziroma dopolniti. Da bo stvar bralcem bolj živo pričujoča, najprej poskus prevoda omenjene prav lepe španske romance *Deklica vojak*, ki je po svoje tudi oblikovno zanimiva, ker sredi pesmi menja asonanco: ta pojav drugod le redko srečamo.

Dekle vojak

Napovedala sta vojsko
Aragon si, Francija.
»Le kako naj se vojskujem,
sivi grešnik, siromak!
In kaj zdaj srce, grofinja,
se ne bo razklalo vam;
sedem ste hčera rodili,
fanta pa nobenega!«
Zdaj spregovori najmlajša,
dekle najbolj pametna:
»Matere mi ne kolnite,
ker bom jaz na vojsko šla;
dali boste mi orožje,
konja najbolj iskrega.«
— »A po prsih tvojih bujnih
vsakdo brž te prepozna.«
»Oče moj, saj jih k životu
bom tesno pritislila.«
— »Tvoje so roke prebele,

prav nič moške, hčerkica.«
»Rokavice si bom snela,
pa ožge jih sonca žar.«
— »Tvoje te oči izdajo,
lepših nisem zrl nikdar.«
»Kakor da sem izdajalec,
jih bom v tla upirala.«
Ko slovo od doma jemlje,
spomni se na važno stvar.
»Kak naj kličejo me, oče?«
— »Martin z Aragonskega.«
»Kaj naj rečem, oče, takrat,
ko bom na kak dvor prišla?«
— »Dobri kralj, poljubljam roko,
bog naj dvore čuva vam!«
Dve se leti že vojskuje,
a nihče je ne spozna,
le kraljevega je sina,
nje oči premamil žar.
»Ranjen sem, predraga mati,
od ljubezni ginem ran,